

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Carl-Johan Söderström

LVU och påtaglig risk

- En studie av riskrekvisitets tillämpning

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT14

Innehållsförteckning

Summary.....	3
Sammanfattning	4
Förkortningar	5
1 Inledning	6
1.1 Bakgrund och syfte.....	6
1.2 Frågeställning	6
1.3 Metod och material.....	6
1.4 Forskningsläge	7
1.5 Avgränsningar	7
1.6 Disposition	8
2 LVU	9
2.1 LVU 2§	9
2.2 LVU 3§	11
2.3 Påtaglig risk.....	12
3 LVU och rättssäkerhet	14
4 Resultat av empirisk undersökning.....	15
4.1 Hänvisningar till övriga rättskällor	15
4.2 Utelämnad motivering av den påtagliga risken	16
4.3 Bristfälliga motiveringar av den påtagliga risken.....	16
4.4 Tillbakablickande perspektiv	18
4.5 Mål där man ej visat hur den påtagliga risken tar sig uttryck.....	19
4.6 Skillnad beroende på vilken paragraf som tillämpas	20
4.7 Avslag	20
4.8 Jämförelse av förvaltningsrätterna	20
5 Analys	22
5.1 Felaktig tillämpning av riskrekvisitet.....	22
5.2 Mindre utförliga motiveringar	22
5.3 Hänvisningar till övriga rättskällor	24
5.4 Avslag	25
5.5 Jämförelse av förvaltningsrätterna	25
5.6 Sammanfattning	25
6 Slutsatser	27
Käll- och litteraturförteckning	28
Rättsfallssammanställning	29

Summary

In order to take a child into custody without the consent of the child or its parents it is necessary that there are deficiencies in the child's home environment or in his or her behaviour. In addition, there has to be a significant risk that the child's health and development will be harmed.

The term "significant risk" has been in use since the law was renewed in 1990 when it replaced the old terms "danger" and "severe danger". Those terms had been criticized for being obscure, leading to an uncertainty regarding when the law was applicable. However, the term significant risk is not as clear as would be desired leading to a risk that the courts might still be uncertain about how the term is supposed to be used. An empirical study shows that the administrative courts sometimes apply the term poorly, for instance the word "significant" is not always even mentioned and the reasons behind the courts' usage of the term are not always well explained.

The study includes eighty judgments from four administrative courts and the poor explanations can be found in judgments from all of the courts. This causes a risk for arbitrariness and a lack of legal security in the courts' judgments.

Sammanfattning

För att ett barn ska kunna omhändertas utan dennes eller föräldrarnas samtycke krävs antingen att det föreligger brister i den unges hemmiljö eller i dennes beteende. Dessutom krävs att en prognos görs från förvaltningsrättens sida huruvida dessa brister utgör en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas.

Rekvisitet påtaglig risk ersatte 1990 de tidigare rekvisiten ”fara” respektive ”allvarlig fara” i syfte att underlätta för domstolarna när de skulle avgöra huruvida vård skulle beredas den unge eller ej. Uttrycket ”påtaglig risk” är dock ett svårdefinierat begrepp och med hjälp av en empirisk undersökning av åttio mål från fyra förvaltningsrätter kan konstateras att begreppet är svårdefinierat även för dem. Rekvisitet tillämpas inte alltid korrekt, bland annat bortser domstolen emellanåt från att bedöma huruvida risken är påtaglig eller ej. Dessutom är motiveringarna av den påtagliga risken i flera fall tämligen tunna och det är ibland svårt att avgöra hur förvaltningsrätten kommit fram till att en påtaglig risk faktiskt föreligger. De brister som finns i de undersökta målen visar att det finns en risk för att rekvisitet inte är tillräckligt tydligt för att man ska kunna tala om att det föreligger rättssäkerhet i önskvärd utsträckning, exempelvis visar undersökningen att risken för godtycklighet finns samt att förutsebarheten riskerar att bli låg. Brister går att finna i domar från samtliga förvaltningsrätter.

Förkortningar

EKMR – Europakonventionen för mänskliga rättigheter

FPL – Förvaltningsprocesslagen (1971:291)

HFD – Högsta förvaltningsdomstolen

LVM – Lag om vård av missbrukare i vissa fall (1988:870)

LVU – Lag om vård av unga (1990:52)

Prop. - Proposition

RF – Regeringsformen (1974:152)

SOSFS – Socialstyrelsens föfattningssamling

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Att tvångsomhänderta ett barn är en av de mest ingripande åtgärder det offentliga kan företa. Liksom i alla ingripanden är det av särskilt stor vikt att det görs på ett rättssäkert vis och att reglerna för det är förutsebara. Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, innehåller flera rekvisit som motiverar när beredande av vård ska ske, bland annat ska det föreligga en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling. Frågan är om detta rekvisit är tillräckligt preciserat för att åstadkomma den rättssäkerhet och förutsebarhet som är önskvärd eller om det kan öppna för godtycklighet från domstolaras sida. Uppsatsens syfte är att svara på huruvida det finns tendenser till rättssosäkerhet i förvaltningsrättens bedömningar avseende riskrekvisitet i LVU.

Arbetet innefattar en omfattande studie av domar från fyra förvaltningsrätter i Sverige där jag både kommer att titta på hur pass välmotiverade domstolarnas bedömningar är samt huruvida det finns någon skillnad mellan olika förvaltningsrätter när det handlar om hur den påtagliga risken motiveras.

1.2 Frågeställningar

- Hur ser förvaltningsrättens bedömningar ut avseende LVU?
- Är den påtagliga risken tydligt motiverad och tillämpas rekvisitet på ett rättssäkert vis?
- Skiljer sig bedömningarna åt mellan olika förvaltningsrätter?

1.3 Metod och material

För att besvara den frågeställning jag valt har jag gällande den deskriptiva delen använt mig av en klassisk rättsdogmatisk metod där jag framförallt studerat lagtext, förarbeten, praxis samt doktrin. Den lagtext som är relevant är i huvudsak LVU och andra lagar kommer endast att beröras i den omfattning de är relevanta för redogörelser gällande just LVU.

Angående förarbeten kommer jag i första hand att granska två propositioner som bägge ligger till grund för skapandet av LVU, så som den ser ut idag. Dels är det den proposition som skrevs när lagen först trädde i kraft 1980, dels är det propositionen som ligger till grund för de ändringar som genomfördes 1990 då bland annat rekvisitet påtaglig risk infördes.

När det gäller praxis från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) avser jag att granska denna tämligen sparsamt. Den kommer endast att behandlas då den har haft betydelse för tolkning och tillämpning av LVU gällande de frågor jag avser att behandla.

Gällande doktrin finns begränsat med material att tillgå vilket inneburit att jag inte har använt mig av mer än ett fåtal böcker. Den litteratur jag använt mig av har framförallt handlat om LVU som helhet och jag har använt mig av en del litteratur som behandlar rättssäkerhet.

Vid granskningen av hur rekvisitet ”påtaglig risk” tillämpas i förvaltningsrätten har jag använt mig av en empirisk undersökning där jag granskat totalt åttio domar fördelade på fyra olika förvaltningsrätter. Syftet med min uppsats är att se hur rekvisitet påtaglig risk motiveras och om det är så pass vagt utformat att det riskerar medföra rättsosäkerhet och detta har jag gjort genom att titta på hur domstolarna motiverar sina domar. De aktuella förvaltningsrätterna är Malmö, Göteborg, Uppsala samt Luleå. Anledningen till att jag valt dessa är framförallt för att få en stor geografisk spridning samt att städernas storlek skiljer sig åt. En del av min undersökning fokuserar på om det finns någon skillnad mellan olika förvaltningsdomstolar och därför anser jag att en viss spridning både avseende geografiskt läge och storlek är relevant. De mål som jag granskat är de tjugo senaste målen som avgjorts från respektive domstol vilket medfört att alla mål inte sträcker sig över exakt samma tidsperiod. Målen från förvaltningsrätten i Luleå sträcker sig betydligt längre tillbaka i tiden jämfört med övriga förvaltningsrätter men det anser jag inte utgöra något problem. Vidare kan påpekas att jag på förhand inte gjorde någon uppdelning när jag skaffade mig kopior av målen så att hälften skulle avse 2§ och andra hälften 3§. Uppdelningen blev dock ändå relativt jämn.

1.4 Forskningsläge

Jag har inte kunnat finna någon forskning som behandlar samma frågeställning som jag valt. En del finns dock skrivet gällande rättssäkerhet inom LVU som emellanåt tangerar vad jag skrivit om, exempelvis examensarbeten.

1.5 Avgränsningar

Jag kommer i min empiriska undersökning endast att fokusera på förvaltningsrättens domar och inte domar från någon annan instans. Detta beror på att huvudfokus i min uppsats ligger på förvaltningsrättens bedömningar samt att det hade tagit för mycket utrymme samt tid.

Vidare är det enbart rekvisitet ”påtaglig risk” som jag kommer att undersöka och inte något av de andra miljö- eller beteenderekvisiten. En bredare ansats skulle kräva avsevärt större

utrymme samt mer tid. De kommer dock ändå att kort redogöras för då jag anser att det ger läsaren en bättre bild av LVU. Beteende- och miljörekvisiten har också betydelse för bedömningen av den påtagliga risken varför de i viss mån kommer att redogöras för i den empiriska undersökningen.

1.6 Disposition

Arbetet kommer att inledas med en deskriptiv del där LVU förklaras och de relevanta paragraferna utvecklas. Därpå följer ett kapitel som fokuserar på riskrekvisitet och hur det har utvecklats i såväl lagstiftning som praxis. Därefter redogör jag kortfattat för rättssäkerhet inom LVU och sedan kommer resultatet av min empiriska undersökning att redovisas. Sist i arbetet finns mina analyser och slutsatser.

2 LVU

Lagen om vård av unga tillkom i sin första form 1980 och trädde i kraft 1982. Ikraftträdandet hade föregåtts av en stor debatt i Sverige som resulterade i att den sociala vårdlagstiftningen reformerades, bland annat genom socialtjänstlagen. Det man framförallt ville åstadkomma var att betona individens frivillighet och de sociala institutionernas service till medborgarna. När det kom till vård av barn menade man dock att samhället ändå har ett ansvar när vård inte kan ges med den unges eller föräldrarnas samtycke varför man samlade bestämmelser om det i en särskild lag, lagen om vård av unga (1980:621).¹

Utgångspunkten är att vård som ska beredas den unge i första hand ska bygga på frivillighet och samförstånd från denne och dennes vårdnadshavares sida, LVU 1§. I vissa fall saknas dock samtycke och LVU innehåller flera rekvisit om när ett tvångsomhändertagande får ske, vilka preciseras i lagens andra respektive tredje paragraf. Den andra paragrafen tar sikte på de så kallade miljöfallen, när orsaken till beredande av vård beror på omständigheter i den unges hemmiljö medan den tredje paragrafen tar sikte på de så kallade beteendefallen, när vården motiveras av den unges eget beteende. Det är förvaltningsrätten som beslutar huruvida LVU ska tillämpas eller inte och det görs efter att socialnämnden utrett de aktuella omständigheterna och därefter gjort en anmälan till förvaltningsrätten, LVU 4§.

2.1 LVU 2§

I LVU 2§ stadgas förutsättningarna för att kunna omhänderta den unge när det finns brister i dennes hemmiljö, de så kallade miljöfallen:

Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Paragrafen innehåller fyra miljörekvisit i form av ”fysisk/psykisk misshandel”, ”otillbörligt utnyttjande”, ”brister i omsorgen” och ”något annat förhållande i hemmet”. Dessutom finns ett prognosrekvisit i form av ”påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas”.² I detta avsnitt kommer dock enbart miljörekvisiten att presenteras.

---

¹ Svensson 2012, *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården*, s. 37

² Svensson 2012 s. 94

Rekvisiten i paragrafen är tämligen allmänt hållna men viss specificering kan utläsas av förarbetena. Med misshandel avses såväl psykisk som fysisk och det är tillräckligt att misshandelsgraden är ringa när fysisk misshandel avses.³ Brottsbalkens kriterier för misshandel behöver inte föreligga och det är inte nödvändigt att gärningsmannen kan fastställas för att ett ingripande enligt LVU ska kunna göras.⁴ När det gäller den psykiska misshandeln avses exempelvis systematiska kränkningar eller nedvärderingar av den unge.⁵

Otillbörligt utnyttjande tar framför allt sikte på situationer där den unge utnyttjas sexuellt, i första hand av föräldrarna. Dock täcker rekvisitet även den situationen att den unge utnyttjas av någon annan än föräldrarna med deras medgivande, exempelvis i pornografiska syften. Dessutom omfattar rekvisitet situationer som innebär tungt kroppsarbete eller att den unge får ta ett alltför stort ansvar för en annan familjemedlem.⁶

Brister i omsorgen är närmast att härleda till att den unge utsätts för vanvård, såsom att barnets behov avseende mat, kläder eller hygien inte tillgodoses. Även de fall då den unge inte får tillgång till nödvändig medicinsk behandling faller under detta begrepp. Vidare kan det innebära att föräldrarna inte har möjlighet att tillgodose den unges behov av känslomässig trygghet och stimulans på grund av allvarlig psykisk störning hos dem eller på grund av missbruk. Det kan också handla om att föräldrarna placerar sina barn i en miljö som inte kan tillförsäkra den unge en trygg uppväxt. Dock är det inte problemen hos föräldrarna i sig som ska föranleda ett omhändertagande utan det är följderna av dessa problem som ska utgöra en risk för att den unges hälsa och utveckling kan komma att skadas.⁷

Det sista rekvisitet i paragrafen tar sikte på andra förhållanden i hemmet. Med detta menas att de missförhållanden som är för handen inte i första hand beror på föräldern själv utan exempelvis på en sambo eller annan närstående till denne.⁸

Avslutningsvis ska också påpekas att uttrycket ”hemmet” avser såväl föräldrahem som annat hem där den unge stadigvarande vistas. Vidare är det inte nödvändigt att termen hemmet alltid

---

³ Prop. 1989/90:28 s. 107

⁴ SOSFS 1997:15 s. 26-27

⁵ Prop. 1989/90:28 s. 65

⁶ Prop. 1989/90:28 s. 65

⁷ Prop. 1989/90:28 s. 65

⁸ Prop. 1989/90:28 s. 65

härleds direkt till en bostad utan det kan också innefatta situationer där den unge står under föräldrarnas eller annan fostrans direkta eller indirekta vårdnad.⁹

2.2 LVU 3§

I LVU 3§ definieras möjligheterna till ett omhändertagande när detta motiveras utifrån den unges eget beteende, de så kallade beteendefallen:

Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Paragrafen kan delas upp i tre beteenderekvisit i form av ”missbruk”, ”brottslig verksamhet” och ”något annat socialt nedbrytande beteende” samt i ett prognosrekvisit i form av ”påtaglig risk”.¹⁰ Dessa rekvisit utvecklas, precis som miljöfallen, närmare i förarbetena. Detta avsnitt kommer enbart att fokusera på beteenderekvisiten medan prognosrekvisitet behandlas senare.

Termerna ”missbruk” och ”brottslig verksamhet” ges ingen närmare specifikation i den nuvarande LVU:s proposition. Däremot uttrycktes i propositionen till 1980 års lag att missbruk omfattade bruk av alkohol, narkotika eller andra därmed jämställda preparat.¹¹ Gällande brottslig verksamhet avses inte enstaka brott som inte är av allvarlig art och inte heller rena bagatellförseelser. Det ska alltså handla om brottslighet som ger uttryck för ett vård- eller behandlingsbehov för att LVU ska aktualiseras.¹²

Däremot ges rekvisitet ”socialt nedbrytande beteende” en närmare förklaring i nuvarande LVU:s förarbeten där det stadgas att det innebär att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Det kan exempelvis handla om att den unge begår enstaka brott utan att man kan tala om brottslig verksamhet. Dessutom kan det handla om att den unge uppehåller sig annat än tillfälligt i en missbruksmiljö, att denne prostituerar sig eller att denne uppträder på en så kallad sexklubb.¹³ HFD har också ansett att även andra situationer än de som räknas upp i förarbetena kan utgöra exempel på socialt nedbrytande

---

⁹ Prop. 1989/90:28 s. 108

¹⁰ Svensson 2012 s. 97

¹¹ Prop. 1979/80:1 s. 582

¹² Prop. 1979/80:1 s. 583

¹³ Prop. 1989/90:28 s. 65

beteende.¹⁴ Poängterat kan också att HFD i ett annat rättsfall slagit fast att symptom på en psykisk störning inte faller in under detta begrepp.¹⁵

2.3 Påtaglig risk

Gemensamt för bägge paragraferna är att det inte är tillräckligt att ett beteende- eller miljörekvisit är uppfyllt utan det ska även föreligga en ”påtaglig risk” för att den unges hälsa kan komma att skadas. Uttrycket ”påtaglig risk” har funnits i LVU sedan den nuvarande formen av lagen trädde i kraft 1990. Tidigare användes uttrycket ”fara” i miljöfallen och ”allvarlig fara” i beteendefallen. Vid tidpunkten för LVU:s tillkomst ansågs dessa rekvisit vara väl inarbetade och de användes också i närliggande lagstiftning. När LVU senare skulle revideras ansågs dock begreppet vara för vagt och abstrakt vilket förmodades kunna leda till att subjektiva bedömningar i alltför stor utsträckning riskerade ske. Farhågor fanns också för att vagheten medförde att domstolarna inte skulle veta när lagen var tillämplig¹⁶. Avsikten med att införa ett nytt begrepp var således inte att bedömningarna skulle bli snävare utan att precisera när ett omhändertagande skulle ske¹⁷ vilket ansågs vara till gagn för rättssäkerheten.¹⁸

När det nya rekvisitet skulle införas fanns flera olika förslag från beredningen, den särskilde utredaren samt lagstiftaren. Beredningen förordade uttrycket ”stor risk” vilket dock den särskilde utredaren ansåg utgöra en risk för att bedömningarna skulle bli alltför restriktiva.¹⁹ Han föreslog istället begreppet ”uppenbar risk”. Lagstiftaren diskuterade sedan flera olika begrepp såsom ”risk som inte är ringa”, ”uppenbar risk” samt ”påtaglig risk”. Den särskilde utredarens förslag, ”uppenbar risk”, diskuterades alltså men då uttrycket redan användes i lag om vård av missbrukare i vissa fall (1988:870), LVM, där det var avsett att tillämpas betydligt snävare än i LVU valde man bort det och kom till slut fram till att påtaglig risk var det bäst lämpade begreppet. Trots att man valde bort begreppet ”risk som inte är ringa” sägs i förarbetena att i begreppet ”påtaglig risk” ligger att det inte får röra sig om just en risk som inte är ringa.²⁰

---

¹⁴ RÅ 2000 ref 33

¹⁵ RÅ 2010 ref 24

¹⁶ DS 1987:3 s. 63

¹⁷ Prop. 1989/90:28 s. 107

¹⁸ Prop. 1989/90:28 s. 63

¹⁹ Ds 1987:3 s. 71

²⁰ Prop. 1989/90:28 s. 62

I begreppet ”påtaglig risk” ligger också att det ska finnas ett tydligt vårdbehov där risken inte är övergående eller mindre betydande. Omständigheterna ska vara konkreta och det får inte handla om subjektiva värderingar från domstolens sida eller andra ovidkommande omständigheter såsom exempelvis samhällsvärderingar.²¹

Vård ska alltså beredas den unge när det föreligger en påtaglig risk för att dennes hälsa eller utveckling kan komma att skadas. Med hälsa menas här både fysisk och psykisk.²² Vidare menas med utveckling såväl social som känslomässig samt intellektuell utveckling²³.

Begreppet ”påtaglig risk” har under de knappa tjugofem år som det varit i bruk inte preciserats nämnvärt i praxis. Ett litet undantag kan eventuellt sägas vara RÅ 2008 ref 55 där en del av de uttalanden som gjorts tyder på att det behöver finnas en presumtion för att den unges hälsa och utveckling ska komma att skadas.²⁴ Vidare sägs i RÅ 2009 ref 64 att risken ska vara konkret och inte får vara oklar, avlägsen eller hypotetisk. I majoriteten av övriga domar som HFD dömt i har dock inte rekvisitet nämnvärt preciserats utan hänvisningar görs framförallt till förarbetena.²⁵

---

²¹ Prop. 1989/90:28 s. 107

²² Prop. 1989/90:28 s. 65, 107

²³ SOSFS 1997:15 s. 21

²⁴ Svensson 2012 s. 155

²⁵ Svensson 2012 s. 215

3 LVU och rättssäkerhet

Påtaglig risk är ett tämligen vitt begrepp som ställer ett stort ansvar på utredare och domstol men det öppnar samtidigt för flexibilitet i bedömningar som kan anpassas efter den unges situation och särskilda behov.²⁶ Detta medför dock att det blir en balansgång mellan rättssäkerheten och domstolarnas möjligheter till att kunna göra en individuell bedömning i varje enskilt fall.²⁷

Att ge en kort beskrivning av vad rättssäkerhet innebär är svårt men jag vill visa på ett par, för min uppsats, viktiga punkter. Zila framhåller att i rättssäkerhetens kärna ligger förutsebarheten i domstolens beslut.²⁸ Även Svensson påpekar förutsebarheten som något väsentligt men poängterar också att de materiella rättsreglerna är av avgörande betydelse.²⁹ Viktigt att poängtera är dock att kritik har lyfts fram mot sociallagstiftningen och dess behovsprövningar. En del av kritiken handlar om att ordentlig förutsebarhet är svår att uppnå i dessa fall i och med att man sällan kan förutse hur förvaltningsrätten genomför en individuell bedömning.³⁰

I rättssäkerheten ligger givetvis också att den offentliga makten utövas under lagarna, regeringsformen (RF) 1 kap 1§ 3st, och att domstolen beaktar allas likhet inför lagen, det vill säga att lika fall behandlas lika, RF 1 kap 9§. När det gäller förvaltningsrättsliga mål är det också viktigt att domstolen motiverar hur man kommit fram till ett visst beslut, förvaltningsprocesslagen (1971:291), FPL, 30§ 2st. När det gäller omhändertagande av barn kan också nämnas Europakonventionen för mänskliga rättigheter, EKMR, och framförallt artikel 8 som handlar om rätten till privat- och familjeliv som endast får inskränkas med stöd i lag. Dessutom stadgar artikel 6 rätten till en rättvis rättegång.

---

²⁶ Kaldal 2010, *Parallella processer*, s. 117-118

²⁷ Svensson 2012 s. 154

²⁸ Zila 1990, *Om rättssäkerhet*, s. 284

²⁹ Svensson 2007, *Legitimitetsfrågor inom socialrätten*, s. 45

³⁰ Svensson 2007 s. 45

4 Resultat av empirisk undersökning

I min empiriska undersökning har jag granskat åttio mål från fyra förvaltningsrätter runt om i Sverige. Totalt är det tjugo mål från respektive förvaltningsrätt vilka utgörs av Malmö, Göteborg, Uppsala och Luleå. Målet med undersökningen har varit att se hur domstolarna motiverar rekvisitet ”påtaglig risk” i respektive paragraf när det handlar om beredande av vård av unga och om det förekommer några brister gällande det. Inledningsvis i min framställning redovisar jag synpunkter på enstaka mål för att därefter redogöra för de observationer och skillnader jag kunnat påvisa när det gäller jämförelsen av de olika förvaltningsrätterna. När jag hänvisar till mål och redovisar utdrag ur domarna har jag valt att referera till de inblandade som exempelvis ”den unge” och inte nämna dem vid deras riktiga namn på grund av integritetsskäl.

Av de åttio mål jag granskat har trettiofyra stycken handlat om vård enligt 2§ medan trettiosex stycken handlat om vård enligt 3§. Resterande elva mål har handlat om vård enligt både 2 och 3§.

Inledningsvis kan jag konstatera att majoriteten av målen har relativt utförliga motiveringar gällande begreppet ”påtaglig risk”, åtminstone om man gör en helhetsbedömning av domskälen och den utredning som föregått målet. En del av målen innehåller dock delar i sina motiveringar som kanske inte tillämpar rekvisitet på ett korrekt sätt och dessa kommer att redovisas nedan.

4.1 Hänvisningar till övriga rättskällor

Nästan samtliga undersökta mål innehåller en genomgång av aktuella paragrafer och dess rekvisit. Endast ett av målen saknar det även om de för målet aktuella rekvisiten behandlas i samband med rättens bedömning.³¹ En stor del av målen (tjugoåtta av åttio) hänvisar också till hur begreppet ”påtaglig risk” är avsett att tillämpas enligt förarbetena, ofta med hjälp av utdrag därifrån. Jag har dock inte kunnat hitta något i dessa måls motiveringar av den påtagliga risken som skulle göra dem bättre än de som inte gör denna hänvisning. Hänvisningar till hur rekvisitet tolkats i praxis görs enbart i ett mål³².

---

³¹ Förvaltningsrätten Luleå, mål-nr 1421-13

³² Förvaltningsrätten Göteborg mål-nr 2056-14,

4.2 Utelämnad motivering av den påtagliga risken

Ett intressant mål handlade om en flicka där förvaltningsrätten ville bereda henne vård både på grund av brister i omsorgen och på grund av missbruk av beroendeframkallande medel. Motiveringen gällande missbruk behandlade riskrekvisitet utförligt men när det handlade om bristerna i omsorgen motiverade förvaltningsrätten det hela på följande sätt:

Detta är en omsorgsbrist som innebär risk för [den unges] hälsa och utveckling vilket innebär att förutsättningarna för vård med stöd av 2 § LVU är uppfyllda.³³

Ytterligare ett intressant mål som innehöll en liknande motivering handlade om en ung flicka och liksom i ovanstående exempel ansågs det finnas brister i omsorgen om henne. Där anförde förvaltningsrätten följande i sin motivering:

Förvaltningsrätten bedömer sammantaget att det är tydligt att [vårdnadshavare] och [vårdnadshavare] har en hel del brister i sin föräldraförmåga. Detta har också medfört en risk för att [den unges] hälsa och utveckling skadas.³⁴

Noterbart i dessa fall är att man enbart konstaterat att en risk föreligger. Lagtexten säger uttryckligen att risken ska vara påtaglig men i de här fallen har man överhuvudtaget inte motiverat att det skulle vara fråga om en risk av den digniteten. Det är svårt att avgöra huruvida förvaltningsrätten faktiskt menat att det finns en påtaglig risk men jag anser det vara anmärkningsvärt att man inte uttryckligen skriver det. Det mål det andra exemplet är hämtat från innehöll till och med en hänvisning till propositionen där påtaglig risk behandlades men man har ändå inte ens nämnt ordet ”påtaglig” i sin motivering.

4.3 Bristfälliga motiveringar av den påtagliga risken

Begreppet ”påtaglig risk” har behandlats i nästan samtliga domar men det har varierat kraftigt hur mycket utrymme diskussionen kring begreppet har fått. En stor andel av målen har, i förvaltningsrättens bedömning, haft ungefär samma struktur där man ägnar stort utrymme åt att gå igenom de aktuella omständigheterna som sedan leder fram till en slutsats där man antingen anser att ett miljö- eller beteenderekvisit är uppfyllt eller ej. Därefter konstateras att

---

³³ Förvaltningsrätten Luleå, mål-nr 2099-13

³⁴ Förvaltningsrätten Luleå, mål-nr 2282-13

detta även utgör en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling. Således ägnas alltså i flera av målen större utrymme för att utreda om något av beteende- eller miljörekvisiten är uppfyllt än huruvida riskrekvisitet är uppfyllt och flera av målen innehåller inte mer än en enda mening som konstaterar att det föreligger en påtaglig risk. I en del fall är det enligt min uppfattning tämligen tydligt att det föreligger en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling enbart med beaktande av de för målet aktuella omständigheterna, exempelvis när den unge blivit fysiskt misshandlad allvarligt eller systematiskt. I dessa fall säger förarbetena uttryckligen att vård bör beredas den unge redan på dessa grunder³⁵. Vissa andra mål anser jag dock inte visa på ett vårdbehov lika tydligt enbart med hjälp av de för målet aktuella omständigheterna. Ett exempel för att illustrera det ovan sagda hittar vi i följande motivering:

Mot denna bakgrund finner förvaltningsrätten att [den unge] utsätter sin fysiska och psykiska hälsa för en påtaglig risk att skadas genom socialt nedbrytande beteende.³⁶

Detta är enda gången i förvaltningsrättens bedömning som begreppet påtaglig risk tas upp och det görs ingen separat utredning kring det.

Ett annat mål där den påtagliga risken inte ges någon utförlig motivering handlar om en pojke som missbrukat narkotika. Förvaltningsrätten skrev följande i sina domskäl:

[...] det är ostridigt att [den unge] har ett missbruk och *därigenom* [min kursivering] finns en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling.³⁷

Mitt intryck är här att man förutsätter att missbruk hos den unge automatiskt innebär att en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling finns. Alla former av missbruk utgör inte en påtaglig risk så kanske hade det varit bättre att konstatera att ett missbruk föreligger som är av så pass allvarlig art att det i detta fall utgör en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling. Andra mål har tydligare motiveringar och ett exempel hittar vi i en dom där förvaltningsrätten motiverar beslutet på följande sätt:

Med hänsyn till omfattningen av bruket, att det rör sig om ett antal olika preparat och att det i vart fall pågått till relativt nyligen anser förvaltningsrätten att det rör sig om ett

---

³⁵ Prop. 1989/90:28 s. 65

³⁶ Förvaltningsrätten Uppsala, mål-nr 439-14

³⁷ Förvaltningsrätten Luleå, mål-nr 2598-14

missbruk av beroendeframkallande medel som medför att [den unge] utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas.³⁸

Den här motiveringen tar hänsyn till flera detaljer och följer också vad som stadgas i förarbetena kring rekvisitet missbruk. Dessutom påvisas i utredningen hur missbruket påverkat hennes bostadssituation samt fört in henne i kriminalitet.

Ytterligare ett mål där jag anser att motiveringen av den påtagliga risken inte är i överensstämmande med hur rekvisitet är avsett att tillämpas handlar om en pojke som socialnämnden ansåg skulle behöva vård både på grund av brister i omsorgen (2§) och på grund av socialt nedbrytande beteende (3§). Förvaltningsrätten gick på socialnämndens linje och beviljade pojken vård med stöd av bägge ovanstående paragrafer. Motiveringen till den påtagliga risken avseende det socialt nedbrytande beteendet anser jag vara bra men när det gäller bristerna i omsorgen säger förvaltningsrätten följande:

Situationen *talat för* [min kursivering] att det finns en påtaglig risk för att [den unges] hälsa och utveckling skadas till följd av brister i omsorgen om honom.³⁹

Detta anser inte jag stämma överens med förarbetena där det stadgas att det ska röra sig om en klar och konkret risk för den unges hälsa och utveckling där det objektivt sett finns ett vårdbehov.⁴⁰ Omständigheterna som sådana tycks av utredningen utgöra brister i omsorgen om pojken men just uttrycket ”*talat för*” anser inte jag motivera att dessa omständigheter utgör en tillräckligt konkret risk. Givetvis kan det dock vara så att det är ett olyckligt ordval från domstolens sida.

4.4 Tillbakablickande perspektiv

Flera av de mål som endast motiverar risken i en sammanfattande kommentar innehåller också ett tillbakablickande perspektiv i den bemärkelsen att domstolen radar upp de omständigheter som inträffat och konstaterar att de är exempel på antingen ett beteende- eller miljörekvisit. Därefter konstateras tämligen snabbt att det föreligger en påtaglig risk utan att det preciseras närmare. Domstolen nämner alltså inte ens att den inte tror att den unge har

---

³⁸ Förvaltningsrätten Luleå, mål-nr 31-14

³⁹ Förvaltningsrätten Göteborg, mål-nr 1094-14

⁴⁰ Prop. 1989/90:28 s. 62, 107

möjlighet att ändra sitt beteende eller att eventuella brister i den unges hemmiljö kan komma att förbättras trots att lagens förarbeten uttryckligen stadgar att det perspektiv som ska användas ska vara framåtblickande när vård ska beredas den unge. Omständigheterna som ligger till grund för utredningen kan visserligen vara så dramatiska att ett framåtblickande perspektiv kanske kan tyckas onödigt att ens behöva redogöras för. För att exemplifiera vad jag menar med ett tillbakablickande perspektiv vill jag citera ett stycke ur domskälen i följande mål:

Mot bakgrund av detta finner förvaltningsrätten [...] att det är visat att det *har förekommit* [min kursivering] såväl brister i omsorgen om barnen som psykisk misshandel som utgör en påtaglig risk för att deras hälsa och utveckling skadas.⁴¹

Förvaltningsrätten konstaterar här att det har förekommit brister och att dessa utgör en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling men det motiveras ingenstans hur bristerna i omsorgen bedöms påverka den unge framöver eller huruvida man tror att dessa brister kommer att fortskrida. En konstaterad skada kan inte ensam ligga till grund för beredande av vård.

4.5 Mål där man ej visat hur den påtagliga risken tar sig uttryck

Ett annat intressant fall där jag anser att den påtagliga risken kan ifrågasättas mot bakgrund av förvaltningsrättens domskäl samt utredningen i målet handlade om en flicka som ansågs ha relationsstörningar till sin mamma. Förvaltningsrätten motiverade ingenstans vilket av miljörekvisiten som skulle ha varit uppfyllt och när den påtagliga risken diskuteras nämner man ingenstans hur den tros komma till uttryck.⁴² En relationsstörning kan säkerligen utgöra exempel på brister i omsorgen men det hade varit önskvärt om det preciserades samt att domstolen berättade på vilket sätt det skulle kunna komma att innebära en påtaglig risk för den unge. Detta har gjorts i andra fall och ett exempel är följande mål där förvaltningsrätten motiverar hur bristerna i omsorgen tar sig uttryck på följande sätt:

På grund av föräldrarnas alkoholkonsumtion har påvisats en rad olika brister i omsorgen av [den unge] bl.a. vad gäller de dagliga rutinerna såsom ansvar

---

⁴¹ Förvaltningsrätten Luleå, mål-nr 2959-13

⁴² Förvaltningsrätten Göteborg, mål-nr 1596-14

för uppstigning och skolgång, mathållning m.m. [...] Detta visar enligt förvaltningsrättens mening på en bristande insikt hos [vårdandshavare] om sina egna alkoholproblem och om vad som krävs av henne för att kunna tillgodose [den unges] behov av trygghet [...] finns en påtaglig och konkret risk att hennes hälsa och utveckling kan skadas.⁴³

Här står det först klart att föräldrarna har ett alkoholmissbruk men det kan inte enbart ligga till grund för ett omhändertagande utan det är konsekvenserna av missbruket som är det väsentliga. Genom att konstatera att den unges rutiner blivit lidande samt att föräldrarnas missbruk inte ansetts kunna lösas på grund av bristande insikt hos dem ger domstolen enligt min mening en konkret bild av varför det föreligger en påtaglig risk.

4.6 Skillnad beroende på vilken paragraf som tillämpas

Jag har också undersökt huruvida motiveringarna i förvaltningsrättens domar skiljer sig åt beroende på vilken av paragraferna i LVU som man stödjer vården på men jag har inte hittat något som skulle tyda på detta.

4.7 Avslag

När förvaltningsrätten ger avslag i domen har jag kunnat utläsa att domskäl och diskussionen kring påtaglig risk är betydligt mer utförlig. Framförallt är det framåtblickande perspektivet mer framträdande då det i flera av dessa fall tycks stå klart att något av miljö- eller beteenderekvisiten är uppfyllt men att den påtagliga risken inte är för handen och man tycks då lägga stort fokus på att förklara varför det inte finns (eller inte längre finns) någon risk för den unges hälsa och utveckling. Ett exempel på vad jag anser vara en bra motivering finns i ett mål som handlar om socialt nedbrytande beteende där förvaltningsrätten först utvecklade begreppet påtaglig risk för att sedan konstatera att den unges beteende visserligen var oroväckande men att det inte var tillräckligt allvarligt för att kunna utgöra en påtaglig risk för dennes hälsa och utveckling.⁴⁴

4.8 Jämförelse av förvaltningsrätterna

Efter att ha granskat tjugo mål från respektive förvaltningsrätt är den mest påtagliga skillnaden hur mycket man refererar till förarbeten och vad som där stadgas om hur begreppet

---

⁴³ Förvaltningsrätten Göteborg, mål-nr 1101-14

⁴⁴ Förvaltningsrätten Luleå, mål-nr 2751-13

påtaglig risk ska tillämpas. Här har jag kunnat konstatera att förvaltningsrätten i Luleå gör denna typ av hänvisning i sexton av tjugo fall till skillnad mot övriga förvaltningsrätter där hänvisningen görs betydligt mer sällan. I Uppsala görs den sex gånger och i Göteborg och Malmö tre gånger vardera. I övrigt skiljer sig deras bedömningar inte åt nämnvärt och när det exempelvis gäller utförlighet i motiveringen av riskrekvisitet varierar det lika mycket inom respektive förvaltningsrätt som mellan dem.

Trots förvaltningsrätten i Luleås benägenhet att oftare hänvisa till förarbeten jämfört med övriga förvaltningsrätter har flera av målen haft brister i sina motiveringar av vilka en del behandlats ovan.

5 Analys

Majoriteten av de undersökta målen har haft en bra motivering av riskrekvisitet, åtminstone om man väger in alla omständigheter som redogörs för i domarna. Vissa av målen har dock haft brister i motiveringarna av den påtagliga risken och dessa vill jag utveckla vidare.

5.1 Felaktig tillämpning av riskrekvisitet

Den allvarligaste bristen är de två mål som enbart konstaterat att det föreligger en risk för den unges hälsa och utveckling. Domstolen nämner ingenstans att risken är påtaglig och således tillämpas inte rekvisitet på ett korrekt sätt. I ett av målen citerades till och med ett stycke från propositionen som behandlade begreppet påtaglig risk men när domstolen gör sin bedömning sägs ingenstans att det skulle handla om en risk av den digniteten vilket får ses som ytterst anmärkningsvärt och givetvis är det ett problem ur en rättssäkerhetsaspekt att man inte grundar sitt beslut på vad lagtexten säger. RF 1 kap 1§ 3st säger att den offentliga makten ska utövas under lagarna vilket inte skett i det här fallet och detta medför att domsluten rent av strider mot vad som stadgas i grundlagen. Det strider också mot artikel 8.2 EKMR som stadgar att en inskränkning i privat- och familjelivet endast får göras med stöd i lag, men ett ingripande på den grund att det enbart föreligger en risk för den unges hälsa och utveckling har inte detta stöd. Det hade onekligen varit intressant att se hur ärendena hade bedömts vid en eventuell överklagan. Möjligheten finns givetvis att det enbart är en mindre väl vald formulering från domstolens sida och att den trots allt menat att risken är påtaglig men redan det faktum att det endast skrivs att det föreligger en risk är ytterst anmärkningsvärt och något som tyder på att domstolen resonerat alldeles för godtyckligt vilket bidrar till att rättssäkerheten kan ifrågasättas. Termen ”påtaglig risk” har i dessa fall visserligen nämnts på andra ställen i domarna men inte när besluten motiverades gällande huruvida vård skulle beredas de unga.

5.2 Mindre utförliga motiveringar

Ett antal mål har haft en mindre utförlig motivering kring riskrekvisitet och det har mer eller mindre enbart konstaterats att en påtaglig risk föreligger efter att domstolen bedömt att ett miljö- eller beteenderekvisit är uppfyllt. Detta medför att det inte blir helt tydligt hur domstolen kommit fram till att en påtaglig risk föreligger. Här kan man dock fråga sig hur pass allvarligt problemet är, framför allt när omständigheterna i sig själva tyder på att det finns en påtaglig risk. Kanske är det i den typen av mål tillräckligt med en sammanfattande kommentar där man visar att risken funnits med i bedömningen. En separat riskbedömning

kanske till och med ter sig onödig i vissa fall, såsom när det föreligger ett allvarligt missbruk eller när den unge blivit utsatt för systematisk misshandel. I min undersökning har jag dock hittat mål av det slaget där man ändå gör en separat och utförlig bedömning av den påtagliga risken. Det är också svårt att avgöra huruvida domstolen ansett att omständigheterna som lett till att miljö- eller beteenderekvisiten är uppfyllda i sig själva ger uttryck för att en påtaglig risk är för handen eller om det helt enkelt inte lagts ner tid på att utreda den.

Bristfälliga riskbedömningar medför risker ur en rättssäkerhetsaspekt, särskilt om det är så att domstolen nöjer sig med att konstatera att ett miljö- eller beteenderekvisit är uppfyllt och därefter hakas den påtagliga risken på per automatik. Ett exempel redogjordes för i föregående kapitel där förvaltningsrätten konstaterade att missbruksrekvisitet var uppfyllt för att därefter skriva att det ”därigenom” förelåg en påtaglig risk. Vidare riskerar det tillbakablickande perspektivet att bli alltför dominerande och det i sin tur medför att den unika behandlingen av varje person blir lidande. Enbart det faktum att ett miljö- eller beteenderekvisit är uppfyllt är inte tillräckligt utan en prognos måste göras kring huruvida de aktuella omständigheterna medför en påtaglig risk för just den här unika individen men ju mindre utrymme som läggs på att utreda denna risk desto mer riskerar de bakomliggande omständigheterna att bli vad som avgör huruvida vård ska beredas den unge. Då blir den unika bedömningen i varje enskilt fall lidande. Omständigheter som utgör en påtaglig risk för ett barn behöver ju inte göra det för ett annat. Ur en rättssäkerhetsaspekt kan sägas att förutsebarheten säkerligen ökat om vård kunde beredas den unge enbart på grund av att ett miljö- eller beteenderekvisit var uppfyllt men det är inte lagens syfte utan en prognos måste göras. Det kan dock givetvis vara så att det ligger mer tanke bakom riskbedömningarna än vad som framgår av domskälen.

En utförligare bedömning av risken hade kanske i dessa fall också kunnat motiveras utifrån FPL 30§ 2st där det stadgas att det av rättens beslut ska framgå vilka skäl som legat till grund för avgörandet. Visserligen nämner domstolen att en påtaglig risk är för handen men det slags mål som redogjorts för ovan är kanske inte tillräckligt utförligt motiverade den påtagliga risken för att detta krav ska anses uppfyllt. LVU är också en tvångsreglering som innebär ett stort ingripande i den unges och dennes familjs liv vilket innebär att bättre rättssäkerhet i form av tydligare motiveringar av hur domstolen resonerat är ytterst väsentligt. Vidare anser jag att ju kortare motiveringar som ges kring riskrekvisitet och ju mindre som framgår av hur domstolen resonerat, desto mer öppnar det för godtycklighet från domstolarnas sida. Huruvida godtycklighet förekommit i de undersökta målen anser jag mig inte kunna ta ställning till men

min uppfattning är att det inte går att utesluta. En princip som ofta förknippas med EKMR artikel 6 angående rätten till en rättvis rättegång är att ”justice shall not only be done, but also be seen to be done”⁴⁵. Uttrycket tar främst sikte på domarens opartiskhet och allmänhetens insyn i processen men genom att den drabbade kanske inte kan utläsa hur domstolen kommit fram till att en påtaglig risk föreligger är det i mina ögon svårt att hävda att denna person upplever att det syns att rättvisa skipats.

Vidare har jag redogjort för bedömningar där jag inte anser att motiveringen av den påtagliga risken stämmer överens med vad som sägs i förarbetena. Jag tänker här framförallt på det mål där domstolen uttryckte att omständigheterna talade för att det förelåg en påtaglig risk. Detta stämmer inte överens med förarbetena som stadgar att risken ska vara konkret och påtaglig. Det hänger också samman med vad som sagts ovan om mina farhågor för att riskrekvisitet inte blir tillräckligt utrett utan istället hakas det på när domstolen väl konstaterat att ett miljö- eller beteenderekvisit är för handen. Möjligheten finns dock att det är ett olyckligt ordval från förvaltningsrättens sida.

5.3 Hänvisningar till andra rättskällor

Flera av målen använder sig i domarna av utdrag ur propositionen till LVU och vad som där stadgas om uttrycket ”påtaglig risk”. Detta är intressant eftersom det enligt min åsikt kan tyda på att det finns en osäkerhet kring hur begreppet ska tolkas enbart utifrån lagtexten. Man kan dock fråga sig hur mycket vägledning domstolen erhåller från dessa förarbeten. Flera av de mål jag kritiserat ovan har haft både hänvisningar till och citat från propositionen men ändå har jag funnit brister i domskälen och riskbedömningen. Det medför att jag inte kan utesluta att dessa citat och hänvisningar endast är något som görs slentrianmässigt utan att domstolen tar speciellt mycket hänsyn till dem. Vidare kan dess hjälp för domstolarna ifrågasättas på den grunden att det i propositionen inte ges någon speciellt utförlig och konkret definition av riskrekvisitet. Vad som stadgas där är bland annat att risken inte får vara oklar utan ska vara konkret och av en icke övergående natur. Detta kanske inte ger alltför mycket vägledning och medför att begreppets innebörd inte blir helt klarlagd. Här kan man också ställa frågan om begreppets otydlighet kan ha påverkat att domstolarnas motiveringar i vissa fall är tämligen korta? Vidare kanske det inte alltid är alltför positivt att förarbetena har den starka ställning de verkar ha när det gäller riskrekvisitet. Förutsebarheten för den som inte är insatt i juridik kan

---

⁴⁵ Human rights review 2012 s. 227

bli lidande och dessutom är ju propositionen ofta till viss del ett uttryck för det dåvarande politiska klimatet i Sverige vilket förändras över tiden.

5.4 Avslag

En intressant detalj i min undersökning är att mål där domstolen valt att ge avslag på socialnämndens ansökan överlag haft betydligt bättre motiveringar kring den påtagliga risken. I vissa fall ter det sig kanske naturligt i och med att ett miljö- eller beteenderekvisit är uppfyllt utan att det utgör en påtaglig risk och då blir enbart en sammanfattande kommentar kring det väldigt diffus. Man kan dock fråga sig om domstolen har högre prioritet på att skriva utförliga motiveringar när besluten går emot socialnämndens ståndpunkt jämfört med när de går emot den unge?

5.5 Jämförelse av förvaltningsrätterna

När jag försökt jämföra de olika förvaltningsrätternas bedömningar med varandra är hänvisningar till förarbeten den enda tydliga skillnaden som jag lyckats påvisa. Luleå gör det i betydligt större omfattning än övriga förvaltningsrätter. Det har dock inte medfört att deras motiveringar av riskrekvisitet varit mer utförliga än övrigas, snarare tvärtom då en majoritet av de kritiserade målen är hämtade från just Luleå, bland annat de mål där domstolen bedömde att det endast förelåg en risk. I övrigt kan konstateras att det föreligger minst lika stora skillnader i motiveringarna inom respektive förvaltningsrätt som mellan dem. Framförallt förekommer mål som inte motiverar den påtagliga risken mer än i en sammanfattande kommentar i samtliga förvaltningsrätter.

5.6 Sammanfattning

Sammanfattningsvis finns flera fall som innehåller mer eller mindre tydliga brister i sina motiveringar av riskrekvisitet. Något som kan bli lidande oavsett om det handlar om en felaktig tillämpning av rekvisitet, att det inte blir tillräckligt utvecklat i domskälen eller att man förlitar sig på andra rättskällor är förutsebarheten för den enskilde. Förutsebarheten kan dock säkerligen bli bättre än vad min empiriska undersökning ger stöd för eftersom flera av de påpekade bristerna kan tyda på rent slarv från domstolens sida. Vidare kan diskuteras om likheten inför lagen blir lidande när domstolen använder sig av förarbeten i olika stor omfattning eftersom det kan leda till olika tolkningar av begreppet. Ett mål som tolkade rekvisitet annorlunda och inte i enlighet med förarbetena var exempelvis när domstolen ansåg det vara tillräckligt att omständigheterna talade för att en påtaglig risk förelåg. I

rättssäkerheten ligger också möjligheten till att överklaga domarna och en uppföljning av hur de kritiserade målen bedömts vid en eventuell överklagan hade varit oerhört intressant.

6 Slutsatser

Mitt mål med uppsatsen var att ta reda på om rekvisitet påtaglig risk var tillräckligt tydligt för att inte öppna för rättsosäkerhet när domstolen tillämpar det. Resultatet förvånar mig något då flera av de undersökta målen har haft bristande motiveringar kring rekvisitet samt till synes rent felaktiga tillämpningar. Jag valde på förhand ett stort urval av domar vilket berodde på att jag trodde det skulle bli svårt att finna alltför många brister men den empiriska undersökningen visar något annat. Även om det kanske ligger mer tanke bakom de bristfälliga motiveringarna än vad som framgår av domarna anser jag att det utgör ett problem, särskilt med tanke på att LVU är en tvångslagstiftning som innebär ett stort ingripande för den unge och dennes familj. Huruvida urvalet av domar är representativt för hur rekvisitet tillämpas i Sverige över en längre tid är svårt att svara på men min undersökning visar att det finns en hel del brister när det gäller hur man tillämpar rekvisitet vilket leder till sämre förutsebarhet för den enskilde och således även sämre rättssäkerhet.

Jämförelsen av hur respektive förvaltningsrätt motiverade den påtagliga risken visade att bristerna finns i samtliga domstolar även om de mest markanta kan härledas till förvaltningsrätten i Luleå som i två fall inte ens nämnde att risken var påtaglig och således gick emot vad lagtexten uttryckligen stadgar. Vidare tyder den stora benägenheten att citera lagens förarbeten kontra det faktum att flera av dessa mål ändå innehåller bristande motiveringar av rekvisitet på att lagens förarbeten kanske inte ger domstolarna speciellt mycket vägledning.

Slutligen kan konstateras att förvaltningsrättens bedömningar såsom de såg ut i den empiriska undersökningen riskerar att öppna för att domstolarna gör godtyckliga bedömningar samt att förutsebarheten blir tämligen låg. Allt som framkommit i min undersökning går kanske inte att skylla på rekvisitets otydlighet men det är oroväckande att ett så pass viktigt rekvisit emellanåt tillämpas annorlunda mot vad lagtext och förarbeten stadgar eller att det inte motiveras tillräckligt tydligt. Införandet av rekvisitet påtaglig risk har möjligtvis lett till mer klarhet än vad rekvisitet fara gjorde men med hänsyn till den empiriska undersökningen framstår ändå inte innebörden som helt tydlig.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1989/90:28 om vård av unga i vissa fall

Proposition 1979/80:1 om socialtjänsten

SOSFS 1997:15 (S) – Socialstyrelsens allmänna råd, Tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

DS 1987:3 – Översyn av LVU

Litteratur

Kaldal Anna, *Parallella processer – en rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, Stockholm 2010

Svensson Gustav, *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården – om betydelsen i rättssäkerhetshänseende av domstolens domar angående LVU och LVM*, Stockholm 2012

Svensson Gustav, *Legitimitetsfrågor inom socialrätten (Red. Vahlne Westerhäll Lotta)*, Stockholm 2007

Zila Josef, *Om rättssäkerhet*, Svensk Juristtidning 1990 s. 284

Elektroniska källor

Human Rights Review 2012, *Article 6: The right to a fair trial*, hämtad den 14 maj 2014 från:
http://www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/humanrights/hrr_article_6.pdf

Rättsfallssammanställning

Högsta förvaltningsdomstolen/Regeringsrätten

RÅ 2008 ref 55

RÅ 2009 ref 64

RÅ 2010 ref 24

RÅ 2000 ref 33

Förvaltningsrätten i Göteborg

Dom meddelad 2014-04-07, mål-nr 2215-14

Dom meddelad 2014-04-07, mål-nr 2322-14

Dom meddelad 2014-04-07, mål-nr 2056-14

Dom meddelad 2014-04-07, mål-nr 1756-14

Dom meddelad 2014-04-07, mål-nr 1757-14

Dom meddelad 2014-03-31, mål-nr 1915-14

Dom meddelad 2014-03-31, mål-nr 1915-14

Dom meddelad 2014-03-28, mål-nr 1679-14

Dom meddelad 2014-03-27, mål-nr 2005-14

Dom meddelad 2014-03-27, mål-nr 1101-14

Dom meddelad 2014-03-26, mål-nr 1478-14

Dom meddelad 2014-03-24, mål-nr 1903-14

Dom meddelad 2014-03-21, mål-nr 1960-14

Dom meddelad 2014-03-20, mål-nr 2495-14

Dom meddelad 2014-03-20, mål-nr 1491-14

Dom meddelad 2014-03-19, mål-nr 1677-14

Dom meddelad 2014-03-19, mål-nr 145-14

Dom meddelad 2014-03-19, mål-nr 1094-14

Dom meddelad 2014-03-18, mål-nr 1697-14

Dom meddelad 2014-03-17, mål-nr 1596-14

Förvaltningsrätten i Luleå

Dom meddelad 2014-03-13, mål-nr 219-14

Dom meddelad 2014-02-20, mål-nr 2282-13

Dom meddelad 2014-02-26, mål-nr 130-14

Dom meddelad 2014-02-03, mål-nr 2959-13

Dom meddelad 2014-01-30, mål-nr 31-14

Dom meddelad 2014-01-30, mål-nr 2827-13

Dom meddelad 2014-01-24, mål-nr 2828-13, 2886-13

Dom meddelad 2014-01-10, mål-nr 2751-13

Dom meddelad 2013-12-19, mål-nr 2662-13

Dom meddelad 2013-12-16, mål-nr 2598-13

Dom meddelad 2013-12-06, mål-nr 2495-13

Dom meddelad 2013-12-02, mål-nr 2433-13

Dom meddelad 2013-11-18, mål-nr 2308-13

Dom meddelad 2013-11-18, mål-nr 2324-13
Dom meddelad 2013-10-28, mål-nr 2099-13
Dom meddelad 2013-10-25, mål-nr 2114-13
Dom meddelad 2013-10-25, mål-nr 2147-13
Dom meddelad 2013-09-25, mål-nr 1994-13
Dom meddelad 2013-08-23, mål-nr 1642-13
Dom meddelad 2013-07-18, mål-nr 1421-13

Förvaltningsrätten i Malmö

Dom meddelad 2014-04-04, mål-nr 889-14
Dom meddelad 2014-04-03, mål-nr 737-14
Dom meddelad 2014-04-03, mål-nr 2051-14, 2052-14
Dom meddelad 2014-04-01, mål-nr 1900-14
Dom meddelad 2014-03-31, mål-nr 1802-14
Dom meddelad 2014-03-31, mål-nr 1918-14
Dom meddelad 2014-03-28, mål-nr 2328-14
Dom meddelad 2014-03-28, mål-nr 3053-14
Dom meddelad 2014-03-28, mål-nr 1665-14
Dom meddelad 2014-03-27, mål-nr 691-14
Dom meddelad 2014-03-24, mål-nr 1357-14
Dom meddelad 2014-03-21, mål-nr 1321-14
Dom meddelad 2014-03-19, mål-nr 1595-14
Dom meddelad 2014-03-19, mål-nr 1083-14
Dom meddelad 2014-03-18, mål-nr 1281-14
Dom meddelad 2014-03-14, mål-nr 1086-14
Dom meddelad 2014-03-11, mål-nr 733-14
Dom meddelad 2014-03-10, mål-nr 836-14
Dom meddelad 2014-03-06, mål-nr 12529-14
Dom meddelad 2014-03-05, mål-nr 234-14
Dom meddelad 2014-03-04, mål-nr 296-14

Förvaltningsrätten i Uppsala

Dom meddelad 2014-04-16, mål-nr 892-14, 905-14
Dom meddelad 2014-04-11, mål-nr 1354-14
Dom meddelad 2014-04-11, mål-nr 1120-14
Dom meddelad 2014-04-03, mål-nr 977-14
Dom meddelad 2014-04-03, mål-nr 978-14
Dom meddelad 2014-04-04, mål-nr 1296-14
Dom meddelad 2014-04-01, mål-nr 811-14
Dom meddelad 2014-04-01, mål-nr 1232-14
Dom meddelad 2014-03-31, mål-nr 727-14
Dom meddelad 2014-03-31, mål-nr 872-14
Dom meddelad 2014-03-12, mål-nr 292-14
Dom meddelad 2014-03-12, mål-nr 5414-14
Dom meddelad 2014-03-12, mål-nr 674-14

Dom meddelad 2014-03-10, mål-nr 439-14
Dom meddelad 2014-03-06, mål-nr 175-14
Dom meddelad 2014-03-06, mål-nr 379-14
Dom meddelad 2014-03-05, mål-nr 386-14
Dom meddelad 2014-02-28, mål-nr 427-14
Dom meddelad 2014-02-28, mål-nr 120-14
Dom meddelad 2014-02-26, mål-nr 555-14